

COMMUNICATIO IN SACRIS U NOVOM CRKVENOM ZAKONIKU

Tom o Vukšić

Drugi vatikanski sabor u dva svoja dokumenta govori o *communicatio in sacris* (OE 26—29 i UR 8 i 15). Iz samih tekstova jasno proizlazi sadržaj i važnost koje je Sabor htio dati ovom izrazu, koji ne označuje samo euharistijsko zajedničko sudjelovanje nego bilo kakvo kultno zajedništvo s nekim tko nije u punom zajedništvu s Katoličkom Crkvom.¹

Ekumenski Direktorij iz godine 1967.² donio je daljnje precizacije s obzirom na ovu središnju ekumensku problematiku. Direktorij, u svojoj 29. točki, govori o *communicatio in spiritualibus* koja obuhvaća »sve zajedničke molitve, zajedničku upotrebu posvećenih stvari i mjesta i sve ono što se stvarno i istinito zove *communicatio in sacris*«. U svom slijedećem broju *Direktorij* tumači da se *communicatio in sacris* događa »kad se sudjeluje u bilo kojem liturgijskom kultu ili na sakramentima neke Crkve ili crkvene zajednice«. Da bi stvari bile što jasnije, *Direktorij* u 31. točki nadodaje: »Pod 'liturgijskim kultom' podrazumijeva se kultni čin izveden prema knjigama, propisima ili običajima neke Crkve ili zajednice, kultni čin koji slavi, snagom svoje službe, svećenik ili delegat jedne od ovih Crkava ili zajednica.«

Na temelju ovakve definicije teolozi razlikuju više stupnjeva bogoštovnog općenja (*communicatio in sacris*).³ Tako bi intercelebracija bila zajedničko slavljenje nekog liturgijskog čina, ne isključujući euharistiju, a koje bi predvodili, u duhu svoje službe, dvojica ili više svećenika pripadnika Crkava ili zajednica koje međusobno nisu u punom zajedništvu. Sakramentalna intercelebracija, a posebno ona euharistijska, u postojećem stanju rascijepanosti Crkve, nije dopuštena u Katoličkoj Crkvi.

Interkomunija je kultno zajedništvo u kojemu dvije Crkve ili zajednice pripuštaju na svoje čine službe i kulta, pa i onog euharistijskog, članove druge Crkve i obratno. Katolička Crkva nakon II. vatikanskog sabora pripušta članove drugih Crkava na sakramente euharistije, pomirenja i bolesničkog pomazanja, ali pod točno određenim uvjetima. Na druge kulturne čine također.

Otvoreno zajedništvo (*communio aperta*) ima isključivo euharistijski karakter, a prakticira se u nekim posebnim prilikama, kao što su npr. ekumenski susreti, gdje je dopušteno članovima drugih Crkava ili crkvenih zajednica pristupiti euharistiji koju u toj zgodbi slavi jedna od njih koja se međutim ne obvezuje na uzajamnost.

¹ Usp. E. Lanne, *Communicatio in sacris*, u *Dizionario del Concilio Ecumenico Vaticano Secondo*, Rim 1969, col. 867.

² Tajništvo za jedinstvo kršćana, *Ad totam Ecclesiam*, 14. svibnja 1967., AAS 59 (1967) 574—592.

³ U slijedećem izlaganju služim se tumačenjem E. Lannea, *op. cit.*, col. 868.

Na kraju, iako često dotiče bogoštovnu ekumensku problematiku, crkveni zakonik iz 1983. samo jednom upotrebljava izraz *communicatio in sacris*,⁴ i to kad govori o kaznama u Crkvi (k. 1365).

Čini se da sam izraz, upotrebljen ovako kako jest, u novom crkvenom zakoniku označava i *communicatio in spirtualibus* i *communicatio in sacris* iz *Ekumenskog direktorija*, jer neki član Crkve, samo po sebi, može skriviti na obadva ova područja. U protivnom, nitko ne bi mogao kazniti eventualnog krivca zbog zabranjenog bogoštovnog općenja izvan sakramentalnog područja što, sigurno, nije bila zakonodavčeva nakana.

Tako se nalazimo u situaciji da u ovom članku moramo upotrijebiti i onu koncilsku terminologiju, ali samo zato što novi crkveni zakonik, vraćajući se na nju, prihvaća isključivo nju iako ne zabranjuje ni onu iz *Ekumenskog direktorija* koja nam se, ako već treba reći, čini mnogo logičnijom i aktualnijom. Pišući međutim o ekumenskoj problematiki s pozicija crkvenog zakonika ne možemo upotrebljavati neku terminologiju koja bi bila različita od one koju prihvaća sam Zakonik. Zato će se na slijedećim stranicama susretati samo izraz *communicatio in sacris*, ali sa značenjem koje ima *communicatio in spirtualibus* u *Ekumenskom direktoriju*.

Bogoštovno općenje i crkveni zakonik iz 1983.

Jedna od temeljnih nakana II. vatikanskog sabora bila je »promicati obnovu jedinstva među svim kršćanima«.⁵ Takva želja mogla je biti ostvarena zahvaljujući samo — da upotrijebimo papin izraz — »fundamentalnoj novosti II. vatikanskog sabora«⁶ koja se posebno odnosi na nova eklesiološka naglašavanja i otvaranja.

»Među elementima, veli papa Ivan Pavao II, koji označuju pravu i izvornu sliku Crkve, moramo posebno naglasiti slijedeće: nauk po kojemu je Crkva prikazana kao narod Božji (usp. *Lumen gentium* 2) a hijerarhijski autoritet predložen kao služenje (usp. ib. 3); nauk po kojemu je Crkva viđena kao 'communio'; ... i na kraju, nastojanje koje Crkva mora izvršiti u ekumenizmu.«

»Nastojanje koje Crkva mora izvršiti u ekumenizmu« jest apsolutna novost u katoličkom ambijentu, koja je snažno oživjela kao izraz koncilskog *aggiornamenta*. Uvjerivši se da postoji stvarno zajedništvo što je ujedinjuje s rastavljenom braćom, Crkva priznaje ekumenski pokret kao poticaj milosti Duha Svetoga te preporuča svim vjernicima »da se uključe u djelo ekumenizma«.⁸

Najvažnije i najučinkovitije sredstvo za ponovnu uspostavu crkvenog jedinstva svakako je međusobno sudjelovanje kršćana u zajedničkim duhovnim dobrima.

⁴ Usp. X. Ochoa, *Index verborum ac locutorum Codicis Iuris Canonici*, Rim, 1983, str. 75. Usp. k. 1365.

⁵ Drugi vatikanski sabor, UR 1.

⁶ Ivan Pavao II, *Sacrae disciplinae leges*, AAS 75 (1983), pars II, str. XII.

⁷ *Ibidem*.

⁸ Drugi vatikanski sabor, UR 4.

»No ipak ne valja *communicatio in sacris* smatrati sredstvom koje bi se bez daljnog moglo primjenjivati za obnovu kršćanskog jedinstva. Tim zajedništvovanjem ravnaju poglavito dva načela: da se naznači jedinstvo Crkve, i da se sudjeluje u sredstvima milosti. Naznačavanje jedinstva ponajčešće zabranjuje to zajedništvovanje. Traženje milosti ponekad ga preporučuje. O konkretnom načinu postupanja neka, obazirući se na okolnosti mjesta, vremena i osoba, razborito odluči mjesni biskupski autoritet; osim ako biskupska konferencija, prema vlastitim statutima, ili Sveta Stolica ne odluče drugačije.«⁹

Budući da *communicatio in sacris* nije sredstvo za primjenu kao da već postoji ostvareno jedinstvo Crkve, crkveni zakonodavac nije mogao ne obraditi ovako delikatnu materiju, jer se u stvari radi o zaštiti jedinstva Crkve, označenog posebno u euharistiji, i o potrebi da se ne sprečava dostup k spasonosnoj milosti u potrebnim i hitnim slučajevima.¹⁰

U k. 731, § 1 crkvenog zakonika iz 1917. sakramenti su bili definirani kao »*praecipua sanctificationis et salutis media*«. Crkveni zakonik iz 1983. vidi ih prije svega kao »akcije Krista i Crkve« što naglašava eklezijalnu narav sakramenata, točno onako kako ju je predložio II. vatikanski sabor. Oni su međutim isto tako »znakovi i sredstva pomoću kojih se izražava i učvršćuje vjera, štuje se Bog i izvršava se posvećenje ljudi te tako izvrsno doprinose da započne, potvrdi se i očituje crkveno zajedništvo« (k. 840).¹¹

Ovakva definicija sakramenata odiše ekumenskim vidicima. U stvari, sakramenti su čini Kristove Crkve, za koju se i prema novom crkvenom zakoniku samo kaže da »*subsistit*« u Katoličkoj Crkvi (usp. k. 204, § 2).

I. SAKRAMENTALNO OPĆENJE

Izrazom *communicatio sacramentalis* označeno je sudjelovanje jednog katolika na sakramentima u jednoj nekatoličkoj Crkvi ili sudjelovanje jednog kršćanina nekatolika na sakramentima u Katoličkoj Crkvi.

Nekada se razlikovalo — može se to, barem teoretski, činiti i danas — između pozitivnog i negativnog općenja. Pozitivno bi bilo u slučaju kad katolik sudjeluje u sakramentalnom ili vansakramentalnom nekatoličkom bogoštovnom činu; negativno pak u slučaju kad bi jedan nekatolik sudjelovao u katoličkim sakramentalnim ili nesakramentalnim religioznim slavljinama.

Sudjelovanja na nekatoličkom kultu mogla su biti aktivna ili formalna: kad se sudjeluje na kulturnom slavlju druge Crkve s nakanom da se časti Boga na način Crkve u kojoj se slavi. I ova su sudjelovanja mogla biti pasivna ili samo materijalna, u slučaju kad je netko prisutan

⁹ *Idem*, UR 8.

¹⁰ Usp. V. Che Chen—Tao, *Il »munus sanctificandi« nel Nuovo Codice di Diritto Canonico*, u *La nuova legislazione canonica*. Corso sul Nuovo Codice di Diritto Canonico. 14—25 febbraio 1983, Rim, 1983, str. 274—275.

¹¹ Budući da još nemamo odobrenog hrvatskog prijevoda za ovaj rad sam prevodim potrebne kanone iz novog crkvenog zakonika.

kultu radi ozbiljnih društvenih razloga, ali bez nakane da se stvarno učestvuje ili da se pridružuje u mislima.¹²

1. Sakramentalno općenje i crkveno zakonodavstvo iz 1917. godine

Crkveni zakonik iz 1917. nije dopuštao podjeljivanje sakramenata nekatolicima¹³ niti je dopuštao katolicima da ih primaju u nekatoličkim Crkvama.¹⁴ Jedan nekatolik je mogao primiti sakramente u Katoličkoj Crkvi samo onda ako bi postao katolik, odrekavši se prije toga svih zabluda. Bilo kojem katoliku, s druge strane, nije bilo dopušteno *quovis modo* (k. 1258, § 1) aktivno prisustvovati ili sudjelovati u nekatoličkim kulturnim činima.

Unatoč tome, u smrtnoj opasnosti, krštenje je mogao podijeliti svaki čovjek, ali ne u svečanom obliku,¹⁵ ako ne bi bila ugrožena potrebna materija, forma i nakana.

Nekatolik nije mogao biti kum ni na krštenju ni na krizmi¹⁶ kod katolika niti je to smio biti katolik kod nekatolika. Katolik je, međutim, prema k. 1258, § 2. mogao biti prisutan prigodom podjeljivanja ovih nekatoličkih sakramenata iako samo kao običan svjedok.

Katolički vjernik nije smio prisustvovati misi koju je slavio svećenik neke nekatoličke Crkve. Nije to smio ni nedjeljama ni zapovijedanim blagdanima kad ne bi mogao doći do katoličkog svećenika.

Razlozi ovakvog, koliko jasnog toliko krutog stava, koji su se obično navodili, bili su slijedeći: opasnost od ispovijedanja druge konfesije odnosno nijekanja katoličke, mogućnost perverzije za onoga koji ispovijeda, prigoda sablazni katoličkih vjernika, odobravanje — barem vanjsko — pogrešnog vjerovanja koje inspirira i nadahnjuje disidentni kult, opasnost prikrivanja prave konfesije ili mogućnost nedostojnog obavljanja svetih čina. Bilo je također i onih koji su *communicatio in sacris* smatrali u sebi lošim činom: dakle, zabranjeno je, jer je zlo, a nije zlo zato što je zabranjeno.¹⁷

2. Odredbe crkvenog zakonika iz 1983.

Novo crkveno zakonodavstvo, prožeto ekumenskim duhom trenutka, izgubilo je mnogo od one krutosti iz 1917. godine. Pet paragrafa 844.

•

¹² Usp. R. Naz, *Communicatio in sacris*, u *Dictionnaire de droit canonique*, III, Pariz, 1942, col. 1091.

¹³ »Vetitum est sacramenta Ecclesiae ministrare haereticis aut schismaticis, etiam bona fide errantibus eaque petentibus, nisi prius, erroribus reiectis, Ecclesiae reconciliati fuerint« (k. 731, § 2). Ova zabrana odnosila se, bez razlike, na sve kršćane nekatolike.

¹⁴ »Haud licitum est fidelibus quovis modo active assistere seu partem habere in sacris acatholicorum« (k. 1258, § 1).

¹⁵ »Baptismus non sollemnis, de quo in can. 759, § 1, potest a quovis ministrari, servata debita materia, forma et intentione...« (k. 742, § 1).

¹⁶ Usp. kk. 765, br. 2 i 795, br. 2 crkvenog zakonika iz 1917.

¹⁷ Usp. R. Naz, *op. cit.*, col. 1091. Usp. Lj. Kučan, *De communicatione in sacris. Questiones selectae*, Rim 1943, str. 13—15.

kanona, koji sadrže gotovo svu normativu novog zakonika o sakramentalnom općenju s odvojenom braćom, vrlo su daleko od prethodnog zakonodavstva. Zapravo, potpuno su novi. Njihovi su izvori, to je očito, koncilski i pokoncilski crkveni dokumenti.¹⁸ Ali, ipak, u principu:

»Katolički svećenici zakonito podjeljuju sakramente samo katoličkim vjernicima koji ih jednako tako zakonito primaju samo od katoličkih svećenika« (k. 844, § 1).

Navedeni paragraf, očito, govori o redovitim prilikama u kojima se nalaze katolički vjernici. To znači: kad je moguće doći do katoličkog svećenika, sakramenti se primaju samo od njega i ni od koga drugoga. Katolički vjernik ne može birati između katoličkog i npr. pravoslavnog svećenika. Ne može to činiti ni kršćanin nekatolik. Odnosno, katolički mu svećenik ne bi smio podijeliti nijedan sakrament ako ovaj može doći do vlastitog svećenika. Svako drukčije ponašanje bilo bi nezakonito.

Slijedeći paragraf (k. 844, § 2) odnosi se na izvanredne prilike, spomene već u prvom paragrafu, u kojima je katolicima dopušten pristup k nekatoličkim svećenicima s mogućnošću primanja nekih sakramenata. Potrebno je ipak još jednom naglasiti da su ove mogućnosti predviđene samo za izvanredne prilike a nikako za one redovite.¹⁹

Treći paragraf istoga kanona dopušta podjeljivanje sakramenata pomirenja, euharistije i bolesničkog pomazanja članovima istočnih nesjedinjenih Crkava. Traženi uvjeti su: spontani zahtjev i ispravno raspoloženje s njihove strane.²⁰

U istim uvjetima, nastavlja Zakonik, nalaze se i članovi drugih Crkava koje, prema sudu Svete Stolice, posjeduju valjane ove sakramente. Ako smo dobro obaviješteni, ovi »članovi drugih Crkava« trebali bi biti samo starokatolici, jer još samo oni, prema katoličkoj nauci, imaju svih sedam valjanih sakramenata.

Sumnjivi slučajevi s pravom su rezervirani Svetoj Stolici, kako radi ujednačenosti procjene, tako radi homogenosti akcije. Zatim, posebno zato što se radi o materiji izuzetne važnosti, pravo je da je nadgleda upravo vrhovni crkveni autoritet. U protivnom, eventualna »klizanja« na ovom području mogla bi potresti mnogim istinama katoličke vjere. Posljednji kanon novog crkvenog zakonika završava izuzetno važnom tvrdnjom: *salus animarum, suprema lex Ecclesiae*.²¹ To, istina, zvuči pomalo pretkoncilski, ali se crkveno pravo ne odriče te maksime baš zbog njezina izvornog podrijetla. Radi se dakle o spasenju svih bez razlike,

¹⁸ Usp. Drugi vatikanski sabor, LG 14—15; UR 15; OE 27. Usp. Tajništvo za jedinstvo kršćana, *Ad totam Ecclesiam*, br. 42, 43, 46 i 55; *In quibus rerum circumstantiis*, AAS 64 (1972) 518—525; *Dopo la pubblicazione*, AAS 65 (1973) 616—619.

¹⁹ Usp. V. Che Chen—Tao, *op. cit.*, str. 275. Usp. D. Composta, u *Commento al Codice di Diritto Canonico* (A cura di P. V. Pinto), Rim 1985, str. 522.

²⁰ Zakonodavac ovdje doslovno citira OE 27 gdje se veli: »si sponte petant et rite sint dispositi«.

²¹ Usp. k. 1752: »salute animarum, quae in Ecclesia suprema semper lex esse debet«.

a ne samo članova Katoličke Crkve. Poštujući ovaj vrhovni zakon Crkve, zakonodavac je u k. 844, § 4 otišao zaista do granice podnosi- voga. Dopušta ustvari katoličkim svećenicima podjeljivanje triju sa- kramenata: pomirenja, euharistije i bolesničkog pomazanja »također i drugim kršćanima koji nisu u punom zajedništvu s Katoličkom Crk- vom«. Ti »drugi« morali bi biti oni u čijim Crkvama ne postoje pravi sakramenti. Ovako uvjerenje opravdavaju prethodni paragrafi istoga kanona koji reguliraju *communicatio in sacris* s članovima istočnih Crkava i onih »koji se prema sudu Apostolske Stolice, u odnosu na ove sakramente, nalaze u istim uvjetima prije rečenih istočnih Crkava«.

Još preciznije, prema odredbama k. 844, § 4, katolički svećenici zak- onito dijele spomenute sakramente i kršćanima koji nisu ni istočnjaci ni oni »drugi«, zapadnjaci, čije Crkve, prema sudu Svete Stolice, po- sjeđuju valjane sakramente. I to svaki put kad postoji smrtna opasnost. Isto to mogu obaviti, podijeliti spomenute sakramente, kad, prema su- du biskupa ordinarija ili biskupske konferencije, postoji kakva druga velika potreba, ako ova odvojena braća, našavši se u dubokoj potrebi, »ne mogu pristupiti službeniku vlastite zajednice i ako ih zatraže spon- tano te ako pokažu, glede ovih sakramenata, katoličku vjeru i ako su ispravno raspoloženi«.

Nedovoljno pažljivi proučavatelj 844. kanona mogao bi u svakoj zak- onskoj odredbi vidjeti katolički religiozni prozelitizam. To međutim niječe peti paragraf istog kanona koji zahtijeva da ni biskup ni biskupska kon- ferencija ne izdaju nikakvih općih odredaba glede slučajeva u kojima se govorilo u prethodnim paragrafima »osim nakon konzultiranja s nadležnim autoritetom, barem mjesnim, zainteresirane nekatoličke Crk- ve ili zajednice«. Ništa dakle od prozelitizma. Radi se o zakonu-dokazu da je spasenje ljudi zaista, barem danas, i u praksi vrhovni zakon u Katoličkoj Crkvi.

a. Sakramenat krštenja

Glede podjeljivanja sakramenta krštenja u slučajevima opasnosti os- taje stara odredba: može ga podijeliti svatko tko je potaknut pravom nakanom (k. 861, § 2). I krsni kumovi su ostali u istoj situaciji. Ustva- ri, kršćanin pripadnik neke nekatoličke crkvene zajednice ne može biti kum ni na krštenju ni na krizmi²² u Katoličkoj Crkvi. Može pak biti pripušten, a ne više samo toleriran, kao krsni svjedok zajedno s katoličkim kumom.

Ostaje nejasno da li se zabrana kumovanja »krštenika koji pripada ne- kataločkoj crkvenoj zajednici« odnosi samo na zapadne kršćane ili pak i na istočne. Formulacija samog paragrafa ne izgleda potpuno jasna jer, prema *Ekumenskom Direktoriju*,²³ istočnjaci bi morali biti tretir-

²² Usp. kk. 874, § 2 i 893, § 1.

²³ *Ekumenski Direktorij*, br. 48: »... dopušteno je iz opravdanog razloga pripustiti istočnog vjernika da bude kum zajedno s katoličkim kumom (ili katoličkom kumom) kod krštenja djeteta ili odraslog katolika ako se je osi- gurao katolički odgoj krštenika. Katoličkom vjerniku, ako je zatražen, neka ne bude zabranjeno biti krsni kum u istočnoj Crkvi.«

rani drukčije. Ne manjkaju međutim glasovi skloni ujednačenom odnosu prema svim nekatolicima, koji drže da bilo koji »krštenik nekatolik može biti pripušten samo kao krsni svjedok zajedno s katoličkim kumom.«²⁴ Isto tako kad je u pitanju krizmeni kum.

Izraz *communitas ecclesialis*, upotrebljen u k. 874, § 2, apsolutno nije jednoznačan u crkvenom zakoniku koji ga upotrebljava devet puta,²⁵ ali s različitim značenjima.²⁶ Zato je moguće da jedan drugi autor, a potpisani je na njegovoj strani, drži da članovi istočnih Crkava mogu biti prepušteni kao pravi krsni i krizmani kumovi u Katoličkoj Crkvi, ali samo zajedno s katoličkim kumom.²⁷

b. Sakramenat euharistije

Nekada, i ne tako davno, katolik apsolutno nije smio prisustvovati misi u nekoj nekatoličkoj Crkvi. Isti katolik danas se nalazi u potpuno različitoj situaciji. U uvjetima, o kojima se govorilo u k. 844, on može, i morao bi, sudjelovati u nekatoličkom euharistijskom slavlju. Kršćanin nekatolik u Katoličkoj Crkvi također. Dapače, katoličkom vjerniku je savjetovano da pođe među kršćane nekatolike ako mu nije moguće u nedjelje i zapovijedne blagdane prisustvovati misi u vlastitoj Crkvi. Ili, ako bi katolik, zbog javne službe ili posla koji obavlja, zbog rodbinstva, prijateljstva ili radi želje da bolje upozna, nedjeljom i zapovijednim blagdanom bio na misi u nekoj istočnoj Crkvi, tada ne bi više bio obavezan poći na misu koju će slaviti katolički svećenik.²⁸

Katoličkim svećenicima je međutim zabranjeno koncelebrirati euharistiju sa svećenicima ili službenicima odvojenih Crkava ili crkvenih zajednica. Čak i s onima u čijoj se zajednici valjano slavi euharistijska žrtva. To zato što nedostaje puno zajedništvo s Katoličkom Crkvom, a Euharistija je, sa svoje strane, sakramnat po kojemu je »označeno i ostvareno jedinstvo naroda Božjega.«²⁹

Oslanjajući se upravo na ovu koncilsku misao, odmah nakon Sabora, bila su se stvorila među teolozima dva različita »tabora«. Jedni su držali da je bilo kakva koncelebracija svećenika različitih Crkava teološki nemoguća i nedopustiva jer takva koncelebracija ne bi mogla označavati puno jedinstvo Crkve jednostavno zato što takvo jedinstvo uopće ne postoji. Unatoč tome, drugi su, iako u manjini i bez podrške crkvenog učiteljstva, držali da koncelebracije ove vrste ipak mogu ostvariti zasad nepostojeće crkveno jedinstvo izgrađujući tako tijelo Kristovo, Crkvu, te zato, prema njima, ne bi trebale biti zabranjene.

²⁴ E. Cappellini, *I sacramenti della salvezza*, u *La normativa del nuovo codice* (A cura di E. Cappellini), Brescia 1983, str. 173 i 175.

²⁵ Usp. X. Ochoa, *op. cit.*, str. 76.

²⁶ Usp. kk. 364, br. 6; 463, § 3; 713, § 2; 869, § 2; 874, § 2; 908; 933; 1124; 1183, § 3.

²⁷ Usp. M. Kaiser, *Ökumenische Gottesdienstgemeinschaft*, u *Handbuch der katholischen Kirchenrechts* (Herausg. von J. Listl—H. Müller—H. Schmitz), Regensburg, 1983, str. 646: »Angehörige einer nichtkatholischen Kirche können dagegen zusammen mit einem Katholiken auch Taufpate sein.«

²⁸ Usp. *Ekumenski Direktorij*, br. 47 i 50.

²⁹ K. 897. Usp. k. 908.

Kao posljedica, slijedeći jedne ili druge, nije nedostajalo, a vjerojatno i neće tako lako nestati onih koji podržavaju jedne ili druge iako je službeni stav Katoličke Crkve bio uvijek jasno nepopustljiv: nikakva euharistijska koncelebracija katoličkih svećenika s onima iz drugih Crkava ili crkvenih zajednica.

Nije dopuštena ni razmjena propovjednika u euharistijskim slavljinama između Katoličke Crkve i drugih kršćanskih zajednica. Istočni kršćanin nekatolik mogao bi ipak biti lektor za vrijeme jedne katoličke liturgije i obratno.³⁰

I na kraju, katolički svećenik može slaviti misu za pokojnike koji su kršteni i umrli kao članovi drugih Crkava ili crkvenih zajednica ako se tome ne protivi neka zabrana. Ne može se međutim spominjati pokojnikovo ime u središnjoj euharistijskoj molitvi, budući da je pokojnik umro izvan punog zajedništva s Katoličkom Crkvom, a spominjanje imena na ovome mjestu pretpostavlja upravo puno crkveno zajedništvo.³¹

c. Sakramenti pomirenja i bolesničkog pomazanja

Prema k. 731, § 2, crkvenog zakonika iz 1917. bilo je zabranjeno podjeljivanje sakramenta pomirenja nekatolicima u Katoličkoj Crkvi. Međutim, prema jednom odgovoru Svetog oficija iz 1864. godine, nekatolički svećenik je mogao valjano odriješiti katoličkog vjernika. Za dopuštenost takva čina tražila se je, između ostalog, i odsutnost katoličkog svećenika.³²

Već je nadugo govoreno o k. 844, §§ 2—4 novog crkvenog zakonika i o uvjetima u kojima je dopušteno podjeljivati sakrament pomirenja braći odvojenoj od Katoličke Crkve odnosno kad jedan katolik može pristupiti k nekatoličkom svećeniku da bi primio ovaj sakrament. Ovdje samo još skrećemo pažnju na k. 976 koji je vrlo sličan k. 882 iz godine 1917, a u duhu kojeg katolički svećenik ne bi mogao odriješiti ni u smrtnoj opasnosti nekatolika i obratno. Sam kanon ne isključuje kategorički takvu mogućnost, ali zakonodavac — kontekst nas tjera da tako zaključimo — misli na same katolike kad veli:

»Svaki svećenik, iako lišen mogućnosti primanja ispovijedi, valjano i dopušteno odriješuje sve pokornike koji se nalaze u smrtnoj opasnosti od svake cenzure ili grijeha, čak i onda kad je prisutan odobreni svećenik« (k. 976).

Prije koncilskih i pokoncilskih odluka, kanonsko zakonodavstvo koje se odnosilo na bogoštovno općenje glede pomazanja bolesnika bilo je uglavnom kao ono koje je uređivalo problematiku glede ispovijedi. Danas ovu materiju regulira k. 844 čije su odredbe već poznate, pa ih zato nećemo ponavljati.

³⁰ Usp. *Ekumenski Direktorij*, br. 50 i 56.

³¹ Usp. Kongregacija za nauk vjere, *Accidit in diversis*, AAS 68 (1976) 621—622.

³² Usp. Lj. Kučan, *op. cit.*, str. 62—64.

d. Mješoviti brakovi

Mješoviti brak je onaj koji je sklopljen između osobe koja je krštena u Katoličkoj Crkvi ili u nju primljena, a koja se od nje nije odvojila formalnim činom, i druge osobe krštene u nekoj drugoj Crkvi ili crkvenoj zajednici³³ (k. 1124). Budući da se mješovitom braku suprotstavlja zapreka mješovite religije, Crkva je donedavno »severissime« (k. 1060 iz g. 1917) zabranjivala takve brakove iako je davala dispensu kad bi postojali teški razlozi (usp. k. 1061 iz g. 1917). Predviđeni oblik slavljenja ove vrste brakova bio je samo onaj katolički s izričitom zabranom slavljenja mješovitih brakova za vrijeme mise (k. 1102 iz 1917). Prema k. 1063, § 1, supružnici nisu smjeli ni prije ni poslije sklopljenoga braka u Crkvi sklapati isti brak i pred nekatoličkim službenikom. U protivnom, upadali su u izopćenje *latae sententiae* pridržano katoličkom ordinariju. Bila je tolerirana samo mogućnost da se dođe pred nekatoličkog vjerskog službenika s namjerom da se sklopi civilni brak ako je taj (nekatolički vjerski službenik) u isto vrijeme bio i državni službenik (usp. k. 1258, § 2 iz 1917). Isto tako, ako se nije moglo imati svjedoke katoličke vjere prigodom sklapanja katoličkog braka, iz opravdanih razloga bili su tolerirani svjedoci nekatolici.

I crkveni zakonik iz 1983. u kanonu 1124. zabranjuje sklapanje mješovitih brakova »bez izričitog odobrenja nadležnog autoriteta«, koje je međutim potrebno samo *ad liceitatem*.³⁴ Ordinarij mjesta može ga dati ako za to postoji opravdan i razuman razlog. Uvjeti da bi se dobilo nisu više onako strogi kao u starom zakoniku a forma koju bi trebalo upotrebljavati prilikom sklapanja ovih brakova u principu je ona redovita.

»Ako li pak katolička strana sklapa brak s nekatoličkom stranom istočnog obreda, opsluživanje kanonske forme sklapanja braka potrebno je samo *ad liceitatem*; za valjanost se traži intervent svećenika, ne dirajući u sve ono što se mora opsluživati prema propisima zakona« (k. 1127, § 1).

Za valjanost mješovitog braka, sklopljena eventualno izvan Katoličke Crkve, potreban je dakle »intervent« svećenika a ne samo njegova pasivna prisutnost ili asistencija. To zato što brak, prema istočnom zakonodavstvu, nije valjan ako je sklopljen bez svećeničkog interventa, koji se kod istočnjaka sastoji u blagoslovu što ga svećenik daje zaručnicima, a potreban je radi valjanosti braka.

Prema k. 1127, § 3, zabranjeno je, bilo prije bilo poslije sklapanja braka, svako drugo religiozno slavljenje istog braka za vrijeme kojeg bi se davao ili obnavljao bračni pristanak. »Jednako tako ne smije se organizirati nikakvo religiozno slavlje u kojemu bi katolički asistent

³³ Propisi o mješovitim brakovima novog crkvenog zakonika dijelom reguliraju i brakove čijem se valjanom sklapanju opire zapreka *disparitas cultus*. Usp. k. 1129. Temelj ovih propisa o mješovitim brakovima jest motuproprij Pavla VI *Matrimonia mixta*, AAS 62 (1970) 257—263.

³⁴ Za brakove kojima se protivi zapreka *disparitas cultus* na snazi je jedan drugi propis. Ustvari: »Nevaljan je brak između dvije osobe, od kojih je jedna krštena u Katoličkoj Crkvi ili u nju primljena a nije se odvojila od nje formalnim činom i druge koja nije krštena« (k. 1086, § 1). Dispensa od ove zapreke nužna je dakle za valjanost a ne samo za dopuštenost braka.

i nekatolički službenik, predvođeći svaki svoj obred, zajedno tražili pristanak stranaka«. Citirana odredba zabranjuje ustvari samo dvostruko sklapanje braka a ne tzv. »ekumenski brak«, slavljen npr. pred katoličkim asistentom u prisutnosti ili s aktivnim sudjelovanjem nekatoličkog vjerskog službenika u službi riječi npr. te u zajedničkim molitvama ili obratno.³⁵ Zabranjeno je dakle samo dvostruko očitovanje bračnog pristanka sa strane istih zaručnika.

Za vrijeme sklapanja braka prema redovitoj formi traži se također i »prisutnost dvaju svjedoka« (k. 1108, § 1) koji moraju imati samo kvalitete običnih svjedoka. Zato »je moguće u slavljenju braka u Katoličkoj Crkvi pripustiti kao djeverove ili svjedoke i odvojenom braću. I katoliku je dopušteno biti djever ili svjedok u propisno sklopljenom braku među odvojenom braćom«. ³⁶

II. IZVANSAKRAMENTALNO BOGOŠTOVNO OPĆENJE

Izvensakramentalno bogoštovno općenje između katolika i odvojene kršćanske braće obuhvaća mnoge mogućnosti susreta na nivou »svetoga«: blagoslovi, sprovodi, zajedničke ekumenske molitve, zajednička slavlja službe riječi, upotreba tuđih crkava za vlastita liturgijska slavlja, susreti u školama, institutima, bolnicama itd.

Donedavno je sve ovo bilo gledano sumnjivim okom ili u najboljem slučaju samo tolerirano sa strane Katoličke Crkve. Sada pak blagoslovi mogu biti podijeljeni (k. 1170) i nekatolicima ako ne postoji izričita crkvena zabrana u konkretnom slučaju.

Pao-benediktinski crkveni zakonik apsolutno je zabranjivao crkvene sprovodne obrede kršćaninu nekatoliku (k. 1240, § 1). Dopuštena je bila samo pasivna ili materijalna prisutnost — »civilis officii vel honoris causa« (k. 1258, § 2) — katolika na nekatoličkom sprovodu. Novi crkveni zakonik, u k. 1183, § 3, dopušta ne samo katoličku prisutnost na sprovodima nekatolika nego se čak »prema razboritom sudu mjesnog ordinarija mogu dopustiti pogrebni crkveni obredi kršćanima upisanim u neku nekatoličku Crkvu ili crkvenu zajednicu, ako ne postoji njihova suprotna volja i ako ne mogu imati svog vjerskog službenika.«

Bilo kakav oblik zajedničke molitve s odvojenom braćom bio je praktički zabranjen sve do II. vatikanskog sabora. Danas su molitve poželjne jer su shvaćene kao prava sredstva za postizanje milosti jedinstva. Dapače, prikladno je da u njima sudjeluju i svećenici različitih zajednica.³⁷

Ekumenski Direktorij dopustio je upotrebu katoličkih građevina, grobalja i crkava i istočnim i zapadnim Crkvama i crkvenim zajednicama.³⁸ Novi crkveni zakonik veli samo: »Iz opravdanog razloga i s izričitim do-

³⁵ Usp. M. Kaiser, *op. cit.*, str. 645. Usp. A Abate, *Il matrimonio nella nuova legislazione canonica*, Rim—Brescia, 1965, str. 197.

³⁶ *Ekumenski Direktorij*, br. 49. Usp. br. 58.

³⁷ Usp. *ibidem*, br. 32—37.

³⁸ Usp. *ibidem*, br. 52 i 61.

puštenjem mjesnog ordinarija dopušteno je svećeniku slaviti euharistiju u hramu koje Crkve ili crkvene zajednice koje nisu u punom zajedništvu s Katoličkom Crkvom, udaljivši opasnost sablazni« (k. 933). Uopće se ne spominje mogućnost posuđivanja katoličke crkve odovjenoj braći koji npr. nemaju svoje. Unatoč tome, ne bi trebalo držati da je to zabranjeno, kad spomenuti *Direktorij* dopušta.

Poglavari katoličkih škola i instituta te direktori bolnica i drugih sličnih ustanova koje vode katolici moraju se pobrinuti da bude omogućeno službenicima drugih Crkava i crkvenih zajednica pružati duhovnu i sakramentalnu pomoć vlastitim vjernicima koji pohađaju ove ustanove ili se nalaze u bolnicama.³⁹

III. KAZNE ZA ONE KOJI KRŠE PRAVILA

U crkvenoj praksi uvijek je bio kažnjavan prekršitelj zakona o *communicatio in sacris*. Tako je crkveni zakonik iz 1917. gledao gotovo kao heretika svakog katoličkog sudionika u bogoštovnim nekatoličkim činima (k. 1258). Onomu tko je bio osumnjičen zbog hereze, ako se radilo o običnom vjerniku, nakon jedne opomene bili su zabranjeni zakonski čini, a ako je bio svećenik, nakon beskorisno ponovljene opomene, bio je suspendiran *a divinis* (usp. kk. 2315 i 2316).

Katolik koji bi sklopio brak pred nekatoličkim službenikom protiv k. 1063, § 1 starog zakonika upao bi time u izopćenje (*latae sententiae*) pridržano ordinariju. I novi zakonik kažnjava prekršaje zabranjene *communicatio in sacris*, ostavljajući međutim izbor kazne sučevoj ili poglavarevoj razboritosti: »Optuženi krivac zabranjene *communicatio in sacris* neka bude kažnjen pravednom kaznom« (k. 1365).

Kazna je dakle, iako neodređena, obavezna i *ferendae sententiae*. Tako, samo kao primjer, prema ovom kanonu moralo bi se kazniti optuženog katoličkog svećenika koji bi koncelebrirao euharistiju s nekatoličkim istočnim svećenikom ili, još gore, ako bi aktivno sudjelovao u slavlju protestantske svete večere.

ZAKLJUČAK

Očito, novi crkveni zakonik jasno potvrđuje da je crkveni zakonodavac našao načina te pravnim rječnikom izrazio »fundamentalnu novost« II. vatikanskog sabora koja »u isto vrijeme predstavlja i 'novost' novoga Kodeksa«. ⁴⁰ Prihvativši koncilsku teologiju o Crkvi, Zakonik izričito kaže: »Vjernici su oni koji su, budući da su utjelovljeni u Krista po krštenju, uspostavljeni kao narod Božji...« (k. 204, § 1). Svi dakle koji su kršteni, iako na različiti način, članovi su Kristove Crkve. Biti pak član Kristove Crkve na različiti način znači da stvarno postoj stupnjevito pripadanje ovoj Crkvi koja »postoji (subsistit) u Katoličkoj Crkvi, upravljanoj od Petrova nasljednika i biskupa u zajednici s njim« (k. 204, § 2).

³⁹ Usp. *ibidem*, br. 53—54 i 62—63.

⁴⁰ Ivan Pavao II, *Sacrae disciplinae leges*, AAS 75 (1983), pars II, str. XII.

Pripadnost Kristovoj Crkvi, u bilo kojem stupnju njezine ostvarenosti, predstavlja pravo iako ne potpuno zajedništvo jer »na ovoj su zemlji u punom zajedništvu Katoličke Crkve oni kršćenici koji su povezani s Kristom u njezinu vidljivoj sastavu, odnosno po vezama ispovijedanja vjere, sakramenata i crkvene uprave« (k. 205).

Budući da je crkveno zajedništvo temelj ljudskog prava na »svete stvari«, *communicatio in sacris* je ostvariva u onolikoj mjeri uolikoj je stvarna pripadnost zajedništvu u Kristovoj Crkvi. A kako se nakon Sabora ne niječe određeno zajedništvo, iako je ono »nenormalno«,⁴¹ između svih Crkava i crkvenih zajednica, nije bilo moguće zanijekati pravo svim kršćenicima na određeno međusobno bogostovno općenje.

To pravo, kao što smo vidjeli, ne niječe ni novi crkveni zakonik. Dapače, crkveni zakonodavac je nastojao biti vjeran Saboru, ponudivši nam ga kroz pravni rječnik, i ostavivši uglavnom vjeran glede *communicatio in sacris* koncilskim i pokoncilskim crkvenim dokumentima. To međutim ne znači da nema poteškoća i razlika u odnosu na dokumente koji su prethodili Zakoniku.⁴²

COMMUNICATIO IN SACRIS IN NOVO CODICE IURIS CANONICI

Summarium

Sicut titulus indicat, auctor de communicatione, inter catholicos et alios christianos diversis ex ecclesiis et communitatibus catholica cum Ecclesia non unitis, in spiritualibus, praesertim in communicatione sacramentali secundum canones novi Codicis deserit. Quoad communicationem in sacris hoc Codex ex 1983 in comparatione cum illo ex 1917 multis aspectibus multisque praerogativis oecumenicis gaudet.

⁴¹ F. Coccopalmerio, *Comunione ecclesiale e struttura del diritto di partecipare ai sacramenti*, u *La Scuola Cattolica* 102 (1974) 769.

⁴² Tako npr. k. 844, § 3, dopušta da katolički svećenici podjeljuju sakramente pomirenja, euharistije i bolesničkog pomazanja svim kršćenim nekatolicima u čijim Crkvama postoje valjani ovi sakramenti »svaki put kad ih spontano zatraže i kad su ispravno raspoloženi«. — U redu! Ali i svaki katolik, da bi primio ove sakramente, mora ih spontano zatražiti i biti ispravno raspoložen. U protivnom, ne mogu mu biti podijeljeni. Poteškoća je dakle: koja je razlika između katoličkog i istočnog nekatoličkog vjernika, ili zapadnog u uvjetima istočnog nekatolika, glede sakramenata u pitanju? Nikakva? — Kamo sreće. Zatim, mogućnost pripuštanja istočnog nekatolika na službu krsnog ili krizmenog kuma u Katoličkoj Crkvi nije jasna iz k. 874, § 2, kao što je to bilo jasno u *Ekumenskom Direktoriju*, br. 48, iako se, kao što je već rečeno, ne vide razlozi zašto bi ta mogućnost bila dokinuta; i još pokoji slučaj. — U nekim pitanjima i pojašnjenjima morat ćemo se osloniti na mišljenja »Komisije za ispravno tumačenje crkvenog zakonika«.